

POETIKA HRVATSKE MARIJANSKE USMENE LIRIKE

Cetinić, Barbara

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:006140>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

POETIKA HRVATSKE MARIJANSKE USMENE LIRIKE

BARBARA CETINIĆ

SPLIT, 2024.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska usmena književnost

POETIKA HRVATSKE MARIJANSKE USMENE LIRIKE

Studentica

Barbara Cetinić

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2024. godine

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Usmene lirske pjesme na Blagovijest	3
3. Gospine lamentacije	9
3.1. Veliki petak	13
3.2. Velika subota.....	19
4. Uskrsna lirika.....	20
5. Hodočasnička lirika	31
6. Svakodnevne molitve i preporuke Djevici Mariji	32
7. Zaključak	38
Literatura.....	39
Sažetak	41
Abstract	41

1. Uvod

Usmena je književnost, kako piše prof. Dragić, s naglaskom na našu domovinu, smatrana književnošću koja je nastajala u marginaliziranim društvima, točnije, *zaostalim* mjestima, no zapisi suvremenih autora svjedoče nam o „vitalnosti hrvatske usmene književnosti“¹. Usmenu književnost tako, možemo dijeliti s obzirom na sadržaj (svjetovna, vjerska) i žanr (lirska, epska), a koje zatim dodatno dijelimo s obzirom na njihove specifičnosti.

U ovom ćemo radu poseban naglasak staviti na vjersku usmenu liriku, točnije na vjersku marijansku usmenu liriku. Vjerska usmena lirika je ona vrsta književnosti koja se prenosi usmenim putem i izražava vjeru i osjećaje naroda prema Bogu i svetima. Tema o Blaženoj Djevici Mariji jedna je od najčešćih i najdražih tema vjerske usmene lirike, jer kako navodi fra Lubina „sáma je bila Majka boli pod križem, pa je bliza svakom patniku“². Vjernici tako lako shvaćaju životnu vezu koja sjedinjuje Sina i Majku te premda Majku časte kao slavnu kraljicu u nebu – ipak su sigurni da ih ona, puna milosti, zagovara te stoga mole puni pouzdanja njezinu zaštitu.

Navedimo kako vjersku usmenu liriku pratimo pa i dijelimo s obzirom na pučke pobožnosti vezane uz pojedine svetkovine, blagdane i spomendane u Katoličkoj Crkvi, a koje odražavaju ljubav, radost, ali i žalost pučana zbog pojedinih događaja u životu Isusa Krista. Njihova je svrha da potaknu vjernike na pokoru, kajanje ili slavlje, ovisno o dijelu liturgijske godine ili blagdana, odnosno svetkovine. Neke od marijanskih svetkovina od posebnog značaja su: Uznesenje Blažene Djevice Marije, narodu poznato kao Velika (Vela) Gospa (15. 8.), Marijino prikazanje u hramu, odnosno svetkovina Gospe od Zdravlja (21. 11.), Blažena Djevica Marija od Brda Karmela (16. 7.), Bezgrešno začće Blažene Djevice Marije (8. 12.) i brojne druge³.

Usmenu vjersku liriku tako možemo podijeliti na *Adventske i božićne običaje i pjesme, korizmene i uskrsne*, a marijanske dijelimo na *Molitvene usmene lirske pjesme, Prenja, Versificirane legende i Romarske pjesme*⁴. Molitvene pjesme su one koje se obraćaju Mariji kao zagovornici i zaštitnici, te joj iskazuju čast i zahvalnost. Prenja su pjesme koje opisuju Marijine životne događaje, kao što su njezino rođenje, zaručništvo, navještenje, pohod

¹ Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split. 2008. str. 11-12

² Lubina, Petar. Marija u hrvatskom Gospinu listu »Marija«. Bogoslovska smotra Vol. 63, No. 1-2, 1993. str. 105

³ Čovo, Stjepan. MARIJINE SVETKOVINE (I), (II). Služba Božja Vol. 16, No. 2, 1976., str. 105

⁴ Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split. 2008. str. 11-12

Elizabeti, rođenje Isusa, bijeg u Egipat, Isusov nestanak i pronalazak u Hramu, Križni put, Uskrsnuće i Uznesenje. Versificirane legende su pjesme koje prikazuju čudesna djela i Marijina ukazanja, kao što su ona u Fatimi, Lurdu itd.

Marijanska usmena lirika ima bogatu i raznoliku tradiciju u hrvatskom narodu, a koja se očituje u različitim oblicima, stilovima i motivima. Ove se pjesme, odnosno molitve pjevaju za vrijeme liturgije (Sveta Misa, molitva Časoslova) na hodočašćima, u obitelji i u drugim prigodama, te izražavaju pobožnost i privrženost hrvatskog naroda prema svojoj nebeskoj Majci, koja je odvjeka u našem narodu prozvana Pomoćnicom, Zaštitnicom, Tješiteljicom¹. Razumljiv je dakle i pozdrav: *Hvaljen Isus i Marija*² koji se među narodom ustalio, a koji uz Isusa veliča i Mariju. Slobodni smo reći kako je pučka pobožnost prema Blaženoj Djevici različita u svojim izražajima i duboka u svojim obrazloženjima. Ona provire iz vjere i ljubavi Božjega puka prema Kristu i iz predodžbe spasenjskog poslanja koje je Bog povjerio Mariji iz Nazareta, zbog čega Djevica nije samo Majka Gospodina i Spasitelja, već i Majka svih ljudi.

Usmene lirske pjesme na Blagovijest

Blagovijest ili Naviještenje Gospodinovo velika je svetkovina u Katoličkoj Crkvi. Ona se slavi 25. ožujka, a sama riječ „blagovijest“ praslavenskog je korijena te ima značenje dobra, lijepa vijest. Ovom se riječju želi reći da je „pokoljenju ljudskom došla blaga vijest kada je Stvoritelj svijeta za otkupljenje čovječanstva dao navijestiti došašće i porod spasitelja i Otkupitelja.“³ Ovom se svetkovinom spominjemo i Marijinog usklika: *Fiat – Neka mi bude!* (Lk 1, 38), drugim riječima, „na njezino je – „Neka mi bude po riječi tvojoj“, Vječna riječ sišla u svijet, utjelovila se u našoj povijesti i postala čovjekom“⁴. Sve se to zbilo kada je Marija bila zaručena s Josipom, ali još nisu živjeli zajedno. Posebno su zanimljive predaje koje svjedoče o djetinjstvu Djevice Marije. Tako iz više izvora, doznajemo da je Marija s drugim djevojkama od svoje treće do četrnaeste godine živjela u hramu.⁵ Poslije navršene četrnaeste godine, predaje nam donose izvještaj o Marijinim zarukama te izvještaj o dolasku Anđela Gabrijele. Taj je događaj najbolje opisao sv. Luka, evanđelist:

¹ Lubina, Petar. Marija u hrvatskom Gospinu listu »Marija«. Bogoslovska smotra Vol. 63, No. 1-2, 1993.str. 105

² Peroš, Ana, Gospa i Hrvati. Crkva u svijetu Vol. 56, No. 4, 2021., str. 723

³ Dragić, Marko. "Blagovijest u hrvatskoj kršćanskoj tradicijskoj duhovnosti." *Ethnologica Dalmatica* 29 (2022): 41-69. str. 45

⁴ Šimundža, Drago. Gospa u hrvatskoj književnosti. Crkva u svijetu Vol. 34, No. 3, 1999. str. 336

⁵ Dragić, Marko. "Blagovijest u hrvatskoj kršćanskoj tradicijskoj duhovnosti." *Ethnologica Dalmatica* 29 (2022): 41-69. str. 42

U šestome mjesecu posla Bog anđela Gabrijela u galilejski grad imenom Nazaret k djevici zaručenju s mužem koji se zvao Josip iz doma Davidova; a djevica se zvala Marija. Anđeo uđe k njoj i reče: Zdravo, milosti puna! Gospodin s tobom! Na tu se riječ ona smete i stade razmišljati kakav bi to bio pozdrav. No anđeo joj reče: Ne boj se Marijo! Ta našla si milost u Boga. Evo začet ćeš i roditi sina i nadjenut ćeš mu ime Isus. On će biti velik i zvat će se Sin Svevišnjega. Njemu će Gospodin Bog dati prijestolje Davida, oca njegova, i kraljevat će nad Domom Jakovljevim uvijek i njegovu kraljevstvu neće biti kraja.¹

Zanimljivo je spomenuti i jedan apokrifni spis, točnije Jakovljevo protoevanđelje prema kojem je Marija u trenu kad ju je Anđeo dozvao, „uzela vrč i izišla zagrabiti vode“. Kad je čula pozdrav, „nije vidjela odakle glas dolazi pa je uplašena ušla u kuću, ostavila vrč i uzela purpurnu pređu, sjela na svoje sjedalo i nastavila presti. Dok je prela pojavio se Anđeo u vidljivu liku.“²

U nastavku izvještaja iz Lukina evanđelja dolazi do razgovora između anđela Gabrijela i djevice Marije:

Nato će Marija anđelu: Kako će to biti kad ja muža ne poznajem? Anđeo joj odgovori: Duh Sveti sići će na te i sila će te Svevišnjega osjeniti. Zato će to čedo i biti sveto, Sin Božji. A evo tvoje rođakinje Elizabete: i ona u starosti svojoj začne sina. I njoj, nerotkinjom prozvanoj, ovo je već šesti mjesec. Ta Bogu ništa nije nemoguće! Nato će Marija Anđelu: Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po tvojoj riječi!

Spominjući se utjelovljenja Sina Božjega u krilu djevice Marije, vjernici su na ovaj dan, za vrijeme liturgije, a tijekom molitve *Vjervanje*, dužni pokleknuti kada izgovaraju riječi: *I utjelovio se po Duhu Svetom od Marije djevice: i postao čovjekom*. Blagovijest se slavi u korizmi, čime se naglašava radost zbog začeca Isusa, ali i žalost zbog muke koja ga čeka, piše prof. Dragić³.

Evanđelist Luka donosi nam i himan kojeg je izgovorila djevica Marija pošto ju je rođakinja Elizabeta priznala Majkom njenog Gospodina:

¹ Lk 1, 26-38

² Dragić, Marko. "Blagovijest u hrvatskoj kršćanskoj tradicijskoj duhovnosti." *Ethnologica Dalmatica* 29 (2022): 41-69. str. 44-45

³ Isto: str. 42

*Velika duša moja Gospodina,
Klikće duh moj u Bogu, mome spasitelju,
Što pogleda na neznatnost službenice svoje:
odsad će me evo, svi naraštaji zvati blaženom.*

*Jer Velika mi djela učini Svesilni,
Sveto je ime njegovo!
Od koljena do koljena dobrota je njegova
nad onima što se njega boje.*

*Iskaza snagu mišice svoje,
rasprši oholice umišljene.
Silne zbací s prijestolja,
a uzvisi neznatne.*

*Gladne napuni dobrima,
a bogate otpusti prazne.*

*Prihvati Izraela slugu svoga,
kako obeća ocima našim:
spomenuti se dobrote svoje
prema Abrahamu i potomstvu
njegovu dovijeka¹.*

Tog se dakle, događaja spominjemo ovom svetkovinom. Nadalje, u ovom se dijelu možemo nadovezati i na predaje vezene za kuću Djevice Marije koja je izvorno smještena u Nazaretu. Tako baštinimo legendu iz prve polovice 15. stoljeća koja govori da su anđeli zbog opasnosti od muslimana prenijeli Bogorodičinu kuću iz Nazareta u Loreto. Ova legenda je usko vezana i za Hrvatsku, naime, prema legendi s početka 16. stoljeća, Marijina kuća bila je smještena na Trsatu od 10. svibnja 1291. do 10. prosinca 1294. i tada su je anđeli odnijeli u

¹ Lk 1, 46-55

Loreto u Italiju gdje je i danas. 1367. papa Urban V. za utjehu hrvatskom narodu, šalje sliku Majke Božje „Majka milost“ koju je prema predaji naslikao sv. Luka.¹

Usmene lirske pjesme, a neke ćemo i navesti u nastavku, tematski vezane za svetkovinu Blagovijesti sežu i do 13. stoljeća. Ove su pjesme, kako navodi prof. Dragić, zapravo molitve, tako nalazimo na sljedeći primjer²:

*Vezak vezla Divica Marija,
baš u bašči pod žutom narančom.
K njoj dolazi stari svećeniče,
pa je njojzi tio besidio:
„Dite moje, Divice Marijo,
obećao sam s tobom pobrinuti,
pa ti evo nađe zaručnika.
Pobožan je kao patrijar,
stidljiv je od svake divojke.“
Marija je vezak odložila,
otvorila dva nebeska oka,
pa je njemu tio besidila:
„Srce moje samo Bogu leti,
udaja mi nije na pameti.“
Starac ode, a Jozip se javi:
„Sestro moja, Divice Marijo,
vele meni da se s tobom ženim.“
Marija mu puna sriće vrati:
„O Jozipe, brate ko od majke,
nu milosti Boga velikoga
i ja sam se njemu povirila,
da Divicom vik ću vikovati.
Eto sada on nas sastavijo,
da bi mogli po volji Božanskoj,
u ljubavi živit divičanskoj.“*

¹ Dragić, Marko. "Blagovijest u hrvatskoj kršćanskoj tradicijskoj duhovnosti." *Ethnologica Dalmatica* 29 (2022): 41-69. str. 45

² Dragić, Marko, *Hrvatska usmena književnost Bosne i Hercegovine, lirika, epika, retorika*, MH u Sarajevu, HKD Napredak Sarajevo, Sarajevo, 2006. str. 294-295

*I vinčaje se dva ljiljana bila,
čista, lipša, draža od anđela.*

Amen.

U ovoj molitvi vidimo želju djevice Marije da ostane neudana, no isto tako i njenu spremnost da se pokori volji Božjoj. Tako ona odluči udati se za *pobožnog patrijara Jozipa*. U pjesmi prepoznajemo razne stilske figure, neke od njih su epiteti (*nebeska oka, žutom narančnom, stari svećeniče...*), usporedba (*čista, lipša, draža od anđela*), simbol koji predstavlja Josipa i Mariju (*ljiljani bijeli*), kao i metaforu (*dva ljiljana bila*).¹

Mnogo je narodnih običaja vezanih za ovu svetkovinu. Neke od njih su molitva litanija, procesije, ali i razni zavjeti. Narod je strogo držao da se na Blagovijest ne radi nikakav težački posao, čak ni kruh nije bilo dopušteno praviti jer je „Blagovist nekada bila svetac kao Božić,“ a i predaja kaže da je „neka žena skuhala kruh na Blagovist i da je u njemu našla krv.“ Ovaj se događaj protumačio kao upozorenje, smatralo se velikim grijehom ako bi se na taj dan radilo.²

Također, česte su i pjesme u kojima se provlači motiv anđela Gabrijela. Tako, sve te pjesme vjerno prate svetopisamske spise i odražavaju pučku pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji. U sljedećoj pjesmi, glavni motiv jest upravo anđeo Gabrijel koga Bog šalje u Nazaret *k pravoj Božjoj službenici*³ da joj navijesti rođenje Sina Božjeg:

*Poslan bi anđel Gabrijel,
od Boga u grad Nazaret,
k jednoj poniznoj Djevici,
i k pravoj Božjoj službenici.
Kad Mariji on doteče,
ponizno joj ovo reče:
„Oj zdravo puna milosti,
Djevice, kruno svetosti.“*

¹ Dragić, Marko. "Blagovijest u hrvatskoj kršćanskoj tradicijskoj duhovnosti." *Ethnologica Dalmatica* 29 (2022): 41-69. str. 48-49

² Isto: str. 46

³ Isto: str. 52

2. Gospine lamentacije

Tužbalice su lirsko-epske pjesme koje pjevaju o tuzi uslijed smrti drage osobe. Njena je specifičnost, koju uočavamo na primjerima, ta da se obraća pokojniku kao da je živ. Tužbalice, odnosno lamentacije, imaju i neke epske elemente, primjerice dijalog, opisivanje, naraciju itd. U sljedećem primjeru naveden je citat *Knjige Tužaljki* iz Svetoga Pisma kako bismo stekli bolji dojam ove lirsko-epske vrste:

*U sav glas viči Gospodu,
jecaj, Kćeri sionska!
Neka k'o potok teku tvoje suze
danju i noću.
Ne daj počinka sebi,
neka se zjenica oka tvoga ne odmori¹.*

Vraćajući se okvirima ovoga rada, neizostavno je stoga istaknuti lamentacije, odnosno tužbaljke Blažene Djevice Marije. One su u usmenoj književnosti ostavile dubok trag sve do danas. Te su molitve poznatije pod nazivom *Gospine lamentacije*. *Gospin plač* zasigurno je najpoznatija. Tu poemu možemo definirati prema riječima profesora Dragića koji kaže da je ono (*Gospin plač*) „poema koja jednostavnim i lako pamtljivim izrazima prikazuje Isusovu muku iz perspektive njegove majke, Blažene Djevice Marije².“ Ova poema jest najpoznatija korizmena popijevka koja se pjevala u Hercegovini, ali i Bosni te Slavoniji. Spomenimo i to kako Stipe Botica u svom članku navodi sljedeće: „u svim je pjesmama pasionske tematike u središtu lik stradalnika Krista i još istaknutiji njegove Majke³“ potvrđujući time važnu ulogu Djevice Marije u Kristovom djelu spasenja.

Nadalje, evanđeoski nam izvještaji ostavljaju skroman zapis o životu i stanju Blažene Djevice Marije za vrijeme Kristove Muke, ostavljajući tako puno prostora mašti pobožnih predaja. Evanđelist Luka, donosi nam izvještaj o proroku Šimunu koji na dan prikazanja Isusova u Hramu ovo govori Mariji: *Ovaj je evo postavljen na propast i uzdignuće mnogima u Izraelu i za znak osporavan – a i tebi će samoj mač probosti dušu – da se razotkriju namisli*

¹ Tuž 2, 18

² Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. *Crkva u svijetu*, 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2021., str. 63.

³ Botica, Stipe. Pasionaska baština u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, posebice u usmenoj književnosti. *Croatica Christiana periodica*, 22 (42), 1998, str. 100.

*mnogih srdaca*¹. Ovo je proroštvo kojim starac Šimun nagoviješta Marijine boli, a koje će kasnije u predajama biti opjevane.

Dan na koji se spominjemo Isusove muke i smrti jest Veliki Petak. Mnogo je usmenih predaja vezano za ovaj dan, no više o tome u nastavku. Profesor Dragić navodi pjesmu *Išla Gospe tužnim putem* te piše kako „prvi stih govori o Gospinu hodu za Isusom za vrijeme njegova križnoga puta“². Pjesmu prenosimo u cijelosti:

*Išla Gospe tisnim putem,
zavila se crnim skutom
i ugleda drven križ.
Ona s' križu približaše
sa križa joj Isus reče:
„O Marijo, majko moja,
il mi sniješ il mi spiješ,
ili strašan sanak sniješ?“
„Niti snijem niti pijem,
nego strašan sanak snijem.“
Džudije mi dolaziše,
pa mi sina ukradoše.
Zlatnu krunu skidivaše,
a trnjavu namećaaše.
Dokle krvca kapijaše,
dotle ruža cvatijaše.“
Bog pošalje dva anđelka
da te ruže iskite,
na vinčiče izvine
i prid Boga iznose.
Bog je sam govorio:
„Ko ovu moju molitvicu molio,
uvečer na spavanju,
ujutro na unstanku,*

¹ Lk 2, 34-35

² Dragić, Marko, *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010. str. 88.

*Gospe će mu se ukazat
prije na čas smrti na petnest dana,
pa će vikat:
'Opremaj se, putniče,
Ispovidaj se, grišniče,
da idemo put putovat,
i u raj u vik vikovat.'*
*Bog po sve vike vikova.
Amen. "*

Ovo je molitva koju su „Ramkinje na Veliki petak molile pedeset puta“, a tematski je vezana za dan Kristove muke. Opisuje hod Blažene Djevice Marije do križa na kojem je raspet njen Sin i donosi nam njihov razgovor. Na početku pjesme imamo alegorijski prikaz crnog skuta koji nam otkriva tugu i bol Isusove Majke¹. U drugom dijelu pjesme imamo karakteristične „dramske elemente (...) Gospa dolazi do Isusova križa, a on joj se obraća, žali zbog Njezine patnje više nego zbog rana koje su mu zadali.“² Ukratko, pjesma je prožeta karakterističnim elementima pasionske tematike koji su preneseni dramskim rječnikom.

Sljedeći primjer jest molitva o Gospinoj žalosti, a koja se molila svakim danom od Čiste srijede do Velikog petka³:

*Crkvica se gradi,
tamjanom se kadi,
u njoj Gospa kleči,
iz sveg srca ječi,
bile prste lomi,
gorke suze roni.
Pitaju me džudije:
„Šta Ti Gospe klečiš,
iz sveg srca ječiš,
bile prste lomiš,
gorke suze roniš?“*

¹ Dragić, Marko, *Veliko trodnevje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010. str. 88

² isto

³ Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 170

*„Kao neću klečat,
iz sveg srca ječat,
bile prste lomit,
gorke suze ronit!
Imala san sina jedinka
pa mi ga proklete džudije
odniješe i na križ propeše,
i u noge i u ruke čavle zadivaše,
a na glavu trnovu krunu nadijaše.
Ko ovo izmoli tri duše sarani:
svoju, očevu, pa majčinu.
Amen.“*

Molitvu koju sada navodimo, zapisao je profesor Dragić, a svojim sadržajem približava nam Isusov i Marijin trenutak pod križem¹:

POJE GOSPE TUŽNIM PUTOM

*Poje Gospe tužnim putom,
zagrni se crnim skutom.
Ona ugleda drven križ.
Isus s Križa progovara:
„O Marijo, mati moja,
ne velim ti da si moja,
već ti velim: budi Božja.
Teže su mi suze tvoje,
neg po meni rane moje.
Teže mi je tvoje uzdisanje,
neg na križu moje umiranje“.
Ko moju molitvicu molio
na blag danak,
na Veliki petak,
pedeset i pet puta,*

¹ Dragić, Marko, *Duša tilu besidila*, (Hrvatske pučke molitvene pjesme iz Bosne i Hercegovine), Mala nakladna kuća Sveti Jure, Baška Voda, 1997. str. 27, 29

*Bog će mu dati svitli raj
na umrli sat.*

2.1. Veliki petak

O devetoj uri povika Isus iza glasa: „Eloi, Eloi lama sabahtani?“ To znači: „Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?“

Mk 15, 34-35

Veliki petak zajedno sa Velikim Četvrtkom i Velikom Subotom čini Vazmeno trodnevlje. U tim se danima intenzivno sjećamo Kristova otkupiteljskog djela i pripremamo za svetkovinu Uskrsa. Veliki je petak dan kada je Isus podnio muku i smrt na križu. Na taj je dan Crkva propisala obvezan post i nemrs. Veliki je petak specifičan i po tom što se u taj dan ne slavi Sveta Misa, a „oltar je bez križa, svijećnjaka, svijeća i oltarnika, što simbolizira Isusovu muku i smrt“¹.

Na ovaj su dan naši stari, u ozračju Kristove Muke, prekidali svoje težačke poslove kako bi dan prošao u miru i dostojanstvu. Običaj pijenja vina također je obilježje ovog dana. Ukratko, to je način na koji su vjernici častili dan kada je „Isus svoju krv prolio za svijet“², a prisutan je diljem Dalmacije, Like i Hercegovine.

*Gorka muka Gospodina
našeg Isukrsta,
kad ga džudije ufatiše,
vele gorko izmučiše.
Tu ga povedoše
priko grada Sionskoga,
priko gore Kalvarije,
dadoše mu križ nositi.*

¹ Dragić, Marko, *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., str. 86

² Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 168

*Kad ga Pilatu dovedoše,
na križ ga razapinjaše.¹*

Kako na Veliki petak nema misnog slavlja, obavljaju se obredi Velikoga petka. To uključuje pjevanje Muke i ljubljenje križa kojeg se postepeno otkriva dok svećenik pjeva, a narod odgovara.² Posebno je dirljiva pjesma³ koju obično pjeva muška klapa, napisana je iz Kristove perspektive, a glasi ovako:

*Puče moj što učiniš tebi
Ili u čem ožalostih tebe?
Odgovori meni
Puče moj ja izvedoh tebe
iz zemje Egipta,
A ti pripravi križ
Spasitelju svome.
Puče moj, ja napojih tebe
Vode iz kamena,
A ti mene napoji žuči i octa.*

Na ovaj je dan zadržan i običaj moljenja 33 krunice „kao spomen na 33 godine Isusova ovozemnog života i to tri krunice ujutro, prije posla.“⁴

U hercegovačkim se obiteljima na ovaj dan molila sljedeća molitva za spas duše⁵:

*Iđe divica slavnom grobu
sve cvileć i plaćuć
i za križ se hvatajuć.
Plaćuć križu govoraše:
Križu moj, drvo slavno,
što si primilo sina mog,
više mrtva vego živa.*

¹ Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 36

² Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica*, 26 (1). Split, 2019., str. 79

³ Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, *Titius*, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 169

⁴ Jurilj, Zorica, *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. *Ethnologica Dalmatica*, vol. 25, br. 1, 2018., str. 23

⁵ Isto: str. 24

*Isus s drva govoraše:
Ko bi ovu molitvu molijo
na blagdanak, na Veliki petak,
Bog bi mu da raj na umrli čas.*

U sljedećoj se molitvi opisuje muka majke Marije koja svjedoči smrti svog Sina:¹

*U Gorici zlatna kuća
u njoj sidi diva Marija.
Niti šta jede niti šta pije
u krunice Boga moli.
K njoj dolaze sv. Pere i Nikola.
Pitaju je sveta Djevo Marijo
Kakva ti je muka i potreba.
Kako mi nije muka,
Kako mi nije potreba.
U mene jedan sin biše
Džudija mi ga oteše.
Kud je krvca kapijala
sveta ruža cvatijala.
Andrija s neba salazijo
svetu ružu berijo
u kitice kitaše
u vinčiče vinjaše
prid Boga donosijaše.
Bog je tada govorijo
ko bi ovu molitvu izmolijo
uvečer prid liganje ujutro na ustajanje
Gospa bi mu se ukazala
petnaest dana prije smrti.
Gospe raduj mi se.
Isuse raduj mi se.*

¹ Jurilj, Zorica, *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. Ethnologica Dalmatica, vol. 25, br.1, 2018., str. 24-15

U sljedećoj molitvi, Isusova Majka Marija „reagira kao majka unatoč svom *Evo službenice Gospodnje*“¹ ovakvo je prikazivanje Majke Marije i Isusa često zastupljen u narodnim molitvama:

Pivčići pivaju, leptirići govore

Svetu Majku budijaše:

Ustaj Djevo Marijo

ili stiješ ili sina kriješ.

Niti stijem niti sina krijem,

sina mi oteše

i na križ ga propeše.

Kuda krvca škrapijala

tuda ruža cvatijala,

anđeli je berijaše

u vinčiće vinuše

prid Boga iznesoše.

Sam je Bog govorio

ko bi ovu molitvicu izmolio

večeri na liganje

jutri na ustajanje

dao bi mu sobom spati

*i s anđelima prebivati.*²

U objema pjesmama uočavamo zajedničke tematske motive poput *ruža*, *vinčić*, *krvca*, *molitva* itd. Vidimo i jednake stihove poput: *Kud je krvca kapijala/ Sveta ruža cvatijala* kao i slične zadnje strofe koje obećavaju blagoslov onome tko ju izmoli, a glase: *ko bi ovu molitvu izmolio/ Večeri na liganje/ Jutri na ustajanje/ Dao bi mu sobom spati/ I s anđelima prebivati*, ili druga verzija: *Gospa bi mu se ukazala/ Petnaest dana prije smrti*.

Sljedeća se molitva molila po povratku sa obreda Velikog petka u Grabovoj Dragi kod Širokoga Brijega³. Ponovno uočavamo neizostavnu ulogu Majke Marije na Križnom putu:

¹ Isto: str. 25

² Jurilj, Zorica, *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. *Ethnologica Dalmatica*, vol. 25, br. 1, 2018., str. 25

³ Barać, Ivana, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini širokobriješkoga kraja*, *Croatica et Slavica Iadertina*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 10/2, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2014. str. 381

*Kad Isusa osudiše,
križ mu na rame staviše,
od drveta vrlo tvrdog,
da ga nosi na vr' brda.*

*Kuda Isus sveton nogon staje,
tu se dobro trag poznaje.
Krvca teče svuda š njega,
za spasenje svita svega.
Za njin mila majka stupa,
U suzama se ona kupa.
„Stani, moj sine mili,
da ti vidin obraz pribili.“*

*Isus utješit je želi,
obazri se pa joj veli:
„Ne plači, mila majko,
jer je volja Oca moga,
ne može druga biti,
valja duše izbaviti.“*

*Tu se Džidovi zgledaše,
sina s majkom rastaviše.
Vode njega na vr' brda,
razapinju, ružne slasti traže.*

*Boga vriđa, dušu gubi,
sunce skrija lice milo,
da ne vidi ono strašno dilo.
Zemlja puca, zemlja cvili,
kad se Isus s dušon dili.*

*„Oj, Isuse, mili
Ti se nami grišnicin smili,
kad s ovog svite pođemo,
da u nebo sretno dođemo,
da se uvijek možemo
klanjat s tobon,
dragin Bogon, Amen!“*

Sve ove molitve, odnosno pjesme počivaju na evanđeoskom izvještaju i svjedoče o živoj vjeri našeg naroda na ovim prostorima. U nastavku donosimo još nekoliko primjera iz knjige molitava *Duša tilu besida*:

UZ KRIŽ, DOBRI STVORITLJU¹

*Uz križ, dobri Stvoritelju,
suze mnoge koje vapiju,
sa prisvetim, vičnu nama
milost nek dopuste.
Naša dila nepravedna,
mlogo su vas povridila
i put rajski izgubila.
Al desnica od pokore
rajska vrata nama otvore.
Bolesnicima dadnu likariju,
pokojnicima koji vapiju.
One zvizde koje side,
slabost našu sada vide.*

BLAGO GOSPI PLEMITOJ

*Blago Gospi plemenitoj, koja kleči na kolinim,
pa se moli Isukrsta,
Gospodina, Božjeg sina:
„Prosti, sinko, prosti diko,
za majčino sveto mluko,
kojim sam te zadojila
i s anđelima pokripila.“
Ne veli joj „Majko moja“,
već joj veli: „Božja bila,
kako ću im oprostiti,
kad su gori od džudija,*

¹ Dragić, Marko, *Duša tilu besidila*, (Hrvatske pučke molitvene pjesme iz Bosne i Hercegovine), Mala nakladna kuća Sveti Jure, Baška Voda, 1997. str. 27, 29

*kad se kunu i prikunu.
Ka se kunu živim Bogom,
potresa nebo, zemlja,
sve iz rana krv i voda,
za spasenje sveg naroda.“
O Isuse moj, budi faljen
po sve vike vikov.
Amen.¹*

2.2. Velika subota

Prema sv. Luki, evanđelistu, Isusa su pokopali u osvit subote, „a pratile su to žene koje su s Isusom došle iz Galileje“², piše dalje kako se u „subotu mirovalo po propisu“³ jer bio je dan Priprave. U sjećanju na taj dan, Velika je subota i dan šutnje tijekom kojeg vjernici odlaze u crkve gdje je obično izložen Kristov grob kako bi se pomolili⁴. Nadalje, Veliku subotu nazivamo još i Bijela Subota. Ovaj naziv možemo povezati s „pranjem odjeće i umivanjem prilikom zvonjenja zvona za sutrašnji blagdan.“⁵

Što se tiče drugih pučkih običaja vezanih za ovaj dan, spomenut ćemo i bojanje jaja koje je vrlo rašireno. Kako navodi Barać, „jaje je simbol novoga i vječnoga života što ga je Isus svojim uskrsnućem omogućio svim ljudima“⁶. Još jedan od običaja jest blagoslov hrane, odnosno priprema košare sa hranom koja će se odnijeti na Uskrsnje jutro ili Vazmeno bdijenje odnijeti na blagoslov.⁷

Vazmena je noć, koja se slavi u večer Velike subote, zbog svojih obreda posebno veličanstvena. Samo *bdijenje* započinje paljenjem i blagoslovom ognja, obično ispred ulaznih vrata crkve. Potom se na tom ognju pali uskrsna svijeća koja je simbol uskrsloga Krista, a zatim

¹ Dragić, Marko, *Duša tilu besidila*, (Hrvatske pučke molitvene pjesme iz Bosne i Hercegovine), Mala nakladna kuća Sveti Jure, Baška Voda, 1997. str. 27, 29

² Lk 22, 55-56

³ isto

⁴ Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. *Crkva u svijetu*, 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2021., str. 69

⁵ Barać, Ivana, *Veliki tjedan u crkveno- pučkoj baštini širokobriježškoga kraja*, Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 10/2, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2014. str. 382

⁶ isto

⁷ Jurilj, Zorica, *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. *Ethnologica Dalmatica*, vol. 25, br.1, 2018., str. 27

se u procesiji ulazi u crkvu u kojoj vjernici sa pripremljenim svijećama i u mraku iščekivaju svjetlo – Krista. Dok svećenik više puta u procesiji ponavlja povik *Svjetlo Kristovo* crkva se polako osvjetljava, vjernici, uz odgovor: *Bogu hvala*, pale svoje svijeće, a potom se pjeva hvalospjev Uskrsnoj svijeći. Ovaj se prvi dio naziva i *Služba svjetla*, a slijedi *Služba riječi* koja završava himnom *Slava Bogu na visini* i poklikom *Aleluja* (ovaj se poklik izostavlja u liturgiji u vremenu od Čiste srijede do Vazmenog bdijenja). Vazmeno bdijenje završava obnovom krsnih obećanja te euharistijom.¹

Žene koje su u gornjem evanđeoskom ulomku spomenute redom su: Marija Magdalena, Ivana i Marija Jakovljeva. U evanđelju prema sv. Marku imaju slična imena: Marija Magdalena, Marija Jakovljeva i Saloma.

O ovim trima djevicama imamo zapisane brojne pjesme i molitve koje su prepoznale važnost njihove uloge (Primjere ćemo navesti u sljedećem poglavlju). „Tri Marije su s Djevicom Marijom i drugim ženama i muškarcima pratile Isusa do Kalvarije, gdje je razapet na križu. Tri Marije i Djevica Marija, majka Kristova stajale su pod križem. Tri Marije su u subotu krenule prema grobu noseći masti i pomasti kako bi Isusove rane namazale.“²

3. Uskrsna lirika

Uskrs ili Vazam jest najveći kršćanski blagdan kojim slavimo Kristovu pobjedu nad smrću. Kako navodi Dragić, ali i drugi izvori, „prvotno se Uskrs slavio svake nedjelje, a od 2. stoljeća slavi se jedanput godišnje nakon prvog proljetnog punog mjeseca, između 21. ožujka i 25. travnja.“³ „Uz ovu su najveću svetkovinu vezani mnogi pučki običaji u Hrvata, a koji su očuvani do danas. Povezani su prvenstveno za blagovanje, odijevanje i liturgiju. Dan po Uskrsu također se slavi. To je Uskrsni ponedjeljak, a podrijetlo vuče iz davnih vremena kada se Uskrs slavio tjedan dana, a od 19. stoljeća, slavi se samo dan poslije Uskrsa.“⁴ Na ovaj se dan Crkva spominje Isusova puta u Emaus gdje su ga učenici prepoznali u *lomljenju kruha*.

¹ Jurilj, Zorica, *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. Ethnologica Dalmatica, vol. 25, br.1, 2018., str. 27

² Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. *Crkva u svijetu*, 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2021., str. 55

³ Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split. 2008., str. 174

⁴ Isto: str. 175

Na sam se Uskrs u različitim krajevima molila molitva kojom se pozdravljalo Mariju i Uskrslog Krista. Primjer donosimo iz unešićkog kraja, gdje se na ovaj dan, „sedam puta križalo i sedam puta molila molitva¹“:

GOSPE MOJA

*Gospe moja,
ti meni daj lip dar,
ja ću tebi lip glas.
Tvoj je sinak uskrsnuo
na današnji dan
Blažena Gospe,
ti nam ga daj
na umrli dan.*

Oslanjajući se na evanđeoske izvještaje, doznajemo kako su žene bile prve na grobu. O njima je dakle, sačuvano mnogo molitava i pjesama, a koje ćemo i navesti. Dragić piše kako su „od srednjeg vijeka do naših dana sačuvane varijacije molitve: *Tri Marije hojahu*“². Sljedeća pjesma potječe iz Rame, donosimo ju u cjelosti:

*Prošetale tri divice,
tri divice golubice,
tri divice sestrenice.
Bile ruke do lakata,
i u rukam busje zlatne,
i u busju svete masti,
da se mažu svete rane,
svete rane Isusove.
Susretaše anđelčice.
Oni biže, uzbigoše.
„ne bižite, kud bižite,
mi znademo kog tražite.
Vi tražite Božjeg sina,*

¹ Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 176

² Dragić, Marko, *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., str. 96

*Isukrsta Gospodina.
Nemojte ga ni tražiti,
davno je uskrnuo,
svetom Petru, svetom Pavlu.“
Sveti Petre, sveti Pavle,
bilu tilu od šenice,
slavna krvca od lozice.
Sine Božji, budi faljen,
po sve vike vikov.
Amen.*

Usporedbe radi, navodimo i molitvu, varijaciju prethodne koja je zapisana u Rami¹:

*Prošetale tri Marije, najstarije.
Susrio ji mali divić,
U ruci mu bili štapić.
„Kuda ćete vi, tri Marije,
Tri Marije najstarije?
Oj Marijo Isusova,
oj Marijo Josipova,
oj Marijo Magdalena,
a ja znam kud idete,
a ja znam šta nosite.
Vi nosite zlatne puce
i u njima sveto ulje,
što se mažu svete rane,
svete rane Isusove“
Sine Bože, budi faljen
po sve vike vikov Amen.*

U molitvi nalazimo na brojne motive iz evanđelja. To nam pokazuje kako ove molitve počivaju na temeljnim istinama vjere koje su duboko utkane u život našeg naroda. Nailazimo i na podatak da su se ove molitve u hercegovačkim krajevima bile svakodnevicom te su se i

¹ Dragić, Marko, *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., str. 97-98

molile u obiteljskom ozračju¹. Zanimljivo je primijetiti kako su u svim ovim molitvama, prvenstveno Isus i Djevica Marija prikazivani kao dio puka čime se postiglo njihovo „poistovjećivanje sa običnim čovjekom“² te su na taj način još tješnje bili povezani sa svojim pukom.

Ako promotrimo jezične posebnosti ovih molitava, brzo ćemo uočiti upečatljivi štokavski istočnohercegovački ijekavski govor, a ovisno o dijelu iz kojeg dolaze, primjerice Zapadna Hercegovina, molitve će biti pisane ikavicom. Uočavamo i čestu uporabu aorista i imperfekta (*Susretaše, uzbigoše*), kao i karakterističnih leksema za ovo područje (*divice, busje, šenice, idete, puce*).

U nastavku donosimo još nekoliko pjesama tematski vezanih za Veliku subotu, a u čijem su središtu *tri Marije*. U poljičkom kraju molilo se ovako³:

*Tri Marije gredom gredu,
slavnom gorom i maslinom.
Svaka nosi masti i pomasti,
čim će Isusu rane trati.
Poplašile se tri Marije,
anđeo im govorio:
„Ne plašite se, tri Marije,
ja znam koga išćete,
vi išćete Božjeg sina
i u grobu Spasitelja.
On je uskrsnuo i poručio;
svetom Petru i Pavlu
i svom bratu Ivanu,
da sutra rano u nedilju,
prikažu bilo zrnce od pšenice
i crno krvce od vodice.“*

¹ Jurilj, Zorica, *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. Ethnologica Dalmatica, vol. 25, br. 1, 2018., str. 29.

² isto

³ Dragić, Marko. *Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti*. *Crkva u svijetu*, 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2021., str. 70.

U Golinjevu kraj Livna, Marko Dragić zapisao je ovu pjesmu¹:

*Tri su dive Bogu mile,
pa su rano uranile,
Božjim putem uputile,
jedna drugoj govorile:
„Ko će Božjem greb doći?
Ko će kamen oboriti?“
Tad izide malo dite,
u bilini žarkog sunca,
pa im lipo progovara:
„ja znam dive što tražite,
vi tražite Božjeg groba
i u grobu Isukrsta!
Isus Krist je uskrsnuo
i na nebo uzodio,
na nebesim govorio
Petru, Pavlu i Ivanu
da mu dođu sutra rano,
sutra rano u nedilju,
da že i nji napojiti,
svojom krvi od lozice,
svoga tila od šenice,
rajskom rikom i vodicom. Amen.“*

Nadalje, u sinjskom je kraju ostala u sjećanju naroda varijacija prethodne molitve:

*Zvoni, zvoni Gloria,
veseli se Marija!
Tu prođoše tri divice, tri Marije.
Svaka nosi bio bus
i u busu slavnu mast
da će Isusu rane mazat.*

¹ Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. *Crkva u svijetu*, 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2021., str. 70-71.

*Anđel sidi za kamenom,
uplaše se tri divice, tri Marije.*

*„Ne bojte se, tri divice,
ja znam koga ištete.
Vi ištete Božjeg sina.
Božji sin je uskrsnuo,
na nebesa uzašao.
Poručio Petru, Pavlu
i Ivanu bratu svomu
da mu dođu prikazati
crno krvi od lozice,
bijelo tilce od pšenice.“¹*

Uočavamo gotovo iste motive i redosljed riječi uz poneke razlike koje su posljedica utjecaja različitog govora. Usporedbe radi, donosimo i slične pjesme o tri Marije. U sljedećoj pjesmi² dolazi do značajne razlike, a to je da se u ovoj pjesmi spominje i Pilat koji im govori da neće naći Isusa.

*Rano rane tri Marije
priko gore Kalvarije,
jedna od nji' Isusova,
druga od nji' Josipova,
treća od nji' Jakovljeva.
One nose zlatno puce
i u puce sveto ulje,
da Isusu mažu rane,
Pilat i' je opazio, i
zdaleka potpazio:
„Kud idete, tri Marije,
kud idete, kog gledate?“
„Mi gledamo Božjeg sina,
Isukrsta Gospodina.“*

¹ Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. *Crkva u svijetu*, 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2021., str. 71

² Isto: str. 72

*„Vratite se, tri Marije,
priko gore Kalvarije.
Vi ga danas naći neć' te,
već dođite u nedilju,
u nedilju na blagdanak,
lipo ću vas darovati,
il' bilicom, il' pšenicom,
ili krvi Isusovom.“
O Isuse, budi valjen,
Posve vike vikov. Amen.*

Sljedeća pjesma, donosi ponovno malu, ali značajnu razliku. Tri Marije na grobu zateknu malo dijete koje im govori kako u grobu nema Spasitelja¹.

*»Prošetale tri Marije,
priko gore Kalvarije.
Svaka nosi bile puce,
bile puce kano sunce.
U pucama svete maze
kim Isusu rane mažu.
Kad su bile bliže greba,
one su se pripanule
natrag su se uspregnule.
A na grebu ditić sidi.
Ditić njima progovara:
„Ne bojte se, tri Marije,
tri Marije Kalvarije!
Ti, Marijo Šimunova,
ti, Marijo Jozipova,
ti, Marijo Jakovljeva,
kad ja znadem šta tražite
Vi tražite Božjeg greba
i u grebu Spasitelja.*

¹ Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. *Crkva u svijetu*, 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2021., str. 72-73

*Ovdek njega danas nema.
Reko vam je da dojdete
ujtra rano u nedilju.
On će vama oprostiti,
on će vas i darovati
svojom krvcom od ložnice
svojim srcom od krunice.“
Amen.*

Sljedeća je pjesma¹ zapisana u stolačkom kraju. U njoj je tri djevice dočekaio mladić, a opisan je kao *sjajni od mjeseca*:

*Prošetale tri Divice,
tri Divice, tri sestrice,
sve tri Božje službenice.
Kad su došle blizu groba,
kad na grobu mladić sjedi,
sjajni je od mjeseca,
zlatni je od sunašca.
Dive su se ufatile
i sve natrag povraćale.
Progovara mladić s groba:
„Kud idete, tri divice,
tri divice, tri sestrice?
Kud idoste, kog gledaste?
Vi gledate Isukrsta,
Isukrsta Božjeg sina.
Jutros Isus uskrsnuo,
Na nebesa poletio,
Pozdravio Petra, Pavla
i Ivana vele draga,
da mu duša ne postrada,
da mu tijelo ne propada.*

¹ Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. *Crkva u svijetu*, 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2021., str. 73-74

*Sine Božji budi faljen,
po sve vijeke vjeka. Amen. “*

Zanimljivo je primijetiti jezične posebnosti pojedinih krajeva, stoga navodimo varijaciju ove pjesme¹ zapisane u Dolu na otoku Hvaru:

*Redom gredu tri Marije, tri divice,
svaka nosi dar Isusu.
Jedna nosi žij pribili,
druga nosi šudar bili,
treća nosi slavne masti,
za Isusu rane mazati.
Kad su došli srid gorice,
na kameni suđel staše
i njima govoraše:
„Di gret tri Marije, tri divice?
Znom koga išćete,
Isusa Nazarećanina.
Nema ga, uskrsnuo je,
kako je rekao Petru i Pavlu
i Ivanu svom dragu,
da će doći uzneseno,
na uznesenju,
po sve vjeke vjekova.
Amen. “*

Dragić navodi i sljedeću pjesmu² koju je kazala ista kazivačica:

*Tri Marije rijedom grijedu,
svaka nosi dar Isusu.
Jedna nosi žij pribili,
druga nosi šudar bili,
treća nosi slavne mosti,*

¹ Isto: str. 75

² Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. *Crkva u svijetu*, 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2021.: str. 76

*za Isusu rane mazat.
Kad su došli srid gorice,
na kamenu anđel staše
i njima govoraše:
„Di grjete tri Marije,
tri divice,
znam koga išćete,
Isusa Nazarećanina.
Uskrsnu je kako je rekao,
Petru i Povlu i Ivanu,
sinku dragu,
da će doći na uzmena,
na uzmena, na blažena,
Bog, po sve vijeke vjekova.
Amen.“*

Zapisana je i tradicionalna molitva¹ u Komiži na otoku Visu za čiji je govor karakterističan cakavizam vidljiv u primjeru:

*Tri Divice gorun gredu,
svetun gorun Maslinicun.
Jedna nosi kriz masline,
druga nosi slovne mosti,
cin će mazat slovne rane,
slovne rane Isusove.
Treća nosi bil sudorić,
za otirot slovni obroz,
slovni obroz Isusov.
Malo puta ucinili,
tu nahodu kamin bili.
na kamenu sidi onđel.
Tri se dive pristrasise,
a onđel im odgovoro:*

¹ Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. *Crkva u svijetu*, 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2021., str. 79

*„Ne stroste se, tri divice,
vi ste Bozje tri sestrice.
Jo vec znoden co iscete!
Vi iscete Bozjeg greba
i u grebu Bozjeg Sina!
Ne iscite Bozjeg greba,
ni u grebu Bozjeg Sina.
naći Njega vi nećete!
Danas vam je treći danak,
da je uskarsal na nebesa!
Preporucte Petru i Pavlu
i Ivanu Karstiteju
neka dođu sutra rano,
sutra rano u nediju.
Dat će njima svoga tila,
svoga tila od senice,
svoje karvi od lozice,
a iz raja rojske vode
i Svetog Oca blagoslova.“*

Na ovaj bi dan, majke kuhale jaje kako bi ih po potrebi podijelili siromašnijom djeci.
Nalazimo i na molitvu koja se u Rami molila na Veliku subotu:

*O Isuse, dilbert moj,
pri tebi je život moj.
Kad se s tobom promislim,
svi se grija oprostim.
Kad u raj u pribudem,
nikoga se ne bojim,
neg Isusa Jezusa
i Marije Djevice;
koja je rodila Isusa,
krstila Ivana.
Krsti, Ivo, i mene
radi Boga i vire,*

*sutra nam je Uskrs dan,
Živima veselje,
mrtvima spasenje.¹*

4. Hodočasnička lirika

Vjerske pjesme koje su pjevale skupine hodočasnika zovu se *Romarske pjesme*². Općenito, hodočašća su od davnina prisutna na našim prostorima. Naše su bake i djedovi neizostavno hodočastili barem jednom godišnje u neko Gospino svetište. Nakana je bilo mnogo, kao i danas, zato se naši nisu ustručavali, nerijetko i bos, zaputiti na često i opasan put kako bi izvršili zavjet dan Blaženoj Djevici Mariji „uzvratajući tako na darove milosti koje im je Gospa svojim moćima i zagovorom pred Gospodinom učinila“³.

Bitno je naglasiti kako hodočašće ne znači samo puka posjeta svetištu, već je to snažan čin vjere i vidljiv znak povjerenja Bogu. „Hodočastiti u Gospino svetište znači pristupiti sakramentu pokore, sudjelovati u misnom slavlju i pričesti, zadržati se u molitvi pred Gospinim likom, dati za misu“⁴, navodi fra Petar Lubina. Jedan od zasigurno najpoznatijih svetišta Blažene Djevice Marije na našim prostorima jest Svetište Gospe Sinjske u Sinju. Tu su Gospinu sliku, iz Rame donijeli franjevci bježeći od Turaka, a uz nju je vezano i oslobođenje Sinja.

Hodočašća u Gospina svetišta vezana su za svetkovine Blažene Djevice Marije. Tako je u narodu najpoznatija svetkovina Vele Gospe, odnosno, svetkovina Uznesenja Blažene Djevice Marije na nebo. Dogma je to kojom Katolička Crkva potvrđuje svoju vjeru, prisutnu još od najranijih dana, da je Blažena Djevica Marija dušom i tijelom uznesena na nebo⁵. U nastavku donosimo romarsku pjesmu posvećenu Majci Božjoj Bistričkoj.

ZACVELA VINSKA JAGODA⁶

¹ Dragić, Marko, *Veliko trodnevje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., str. 100

² Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split. 2008., str. 195

³ Bošković, Ivan. MARKOVIĆEV SINJ I NJEGOVO SLAVLJE KAO ODREDNICA IDENTITETA SINJSKOGA/CETINSKOGA KRAJA. *Croatica et Slavica Iadertina* Vol. 11/1, No. 11., 2015., str. 142

⁴ Lubina, Petar. Marija u hrvatskom Gospinu listu »Marija«. *Bogoslovska smotra* Vol. 63, No. 1-2, 1993., str. 108-109

⁵ Čovo, Stjepan. *MARIJINE SVETKOVINE (I)*. Služba Božja Vol. 16, No. 2, 1976., str. 143

⁶ Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split. 2008., str. 195-196

*Zacvela vinska jagoda,
prelepa vinska jagoda
pred Majkom Božjom Bistričkom.*

*Vesela bodi Maria,
veseli tvoji romari,
veselo k tebi odiju,
vesele dare nosiju.*

*Prelepo drobno čiselce,
prelepe žute križece.*

*Mariu mi darujemo
z jednom zelenom kiticom:*

*Mariu mi darujemo
z lepimi drobnimi čiselci;
Jezuša mi darujemo
z lepimi žutimi križeci.*

*Ponizite se vse gore
kaj bomo vidli Zagorje,
Majku Božju Bistričku.*

*Pred njom cvete jagoda
s kem se meše služiju,
grešna tela napajaju.*

*Vesela bodi Maria
Majka Božja Bistrička.*

5. Svakodnevne molitve i preporuke Djevici Mariji

Izvori navode kako se već od srednjeg vijeka širila marijanska pobožnost, snaga marijanske molitve, zapisi o osobnih posvetama Gospi, a u novije vrijeme i nacionalne posvete naroda, ali i svijeta Djevici Mariji. Također, tu su i posvete crkava i redovničkih zajednica Marijinu zagovoru te razne zajednice i organizacije posvećene Mariji.¹ Svrha štovanja Djevice Marije kao Bogorodice, sažeta je u poznatoj sintagmi: „po Mariji k Isusu.“ Ističe se da „molitvena

¹ Peroš, Ana, Gospa i Hrvati. Crkva u svijetu Vol. 56, No. 4, 2021., str. 724

tradicija utječe na razvoj nauka te u tom kontekstu donosi opravdanje i ulogu pučke pobožnosti.¹“

Omiljena marijanska pobožnost zasigurno je molitva *Krunice*. Ova je molitva neizostavna u govoru o molitvama i preporukama Majci Mariji. To je prije svega, meditativna molitva koja, razmatranjima raspoređenim prema otajstvima prati život Isusa Krista, od začeca, javnog djelovanja, Muke, smrti, uskrsnuća te uzašašća na Nebo. Povijesno gledano, ova se pobožnost razvila u 13. stoljeću „pod okriljem dominikanaca“, a u našem je narodu dugo prisutna i omiljena.² Nebrojeno je mnogo svjedočanstava o uslišanjima koje su ljudi primili po Marijinu zagovoru moleći ovu molitvu. Dovoljno je spomenuti svetkovinu Blažene Djevice Marije od Krunice. Ova je svetkovina ustanovljena kao znak zahvalnosti u pobjedi nad Turcima u bitci kod Lepanta 1571. godine. A nakon pobjede nad Turcima 1716. godine koju su kršćani izvojevali moleći krunicu, papa Klement XI. odredio je da se ova svetkovina slavi u cijeloj Crkvi.³

Navodimo sada nekoliko molitava Blaženoj Djevici Mariji, zapisane u knjizi molitava profesora Dragića. One odražavaju blisku vezu puka i Djevice Marije kao i njenu ulogu kao Posrednica svih milosti.

O MARIJO, MARIJO⁴

*O Marijo, Marijo,
koliko bi ja sritna bila
da ja ne budem sagrišila,
Isusa, Sina tvoga, uvridila.
Ali što ću, slatka mati,
tebe zovem, neću stati,
da mi dadeš moje grije plakati,
na nji' se više ne vraćati.
Obećavam, majko,
prija želim umriti,
nego više sagrišiti.*

¹ Isto: str. 723

² Isto: str. 725

³ Čovo, Stjepan. MARIJINE SVETKOVINE (II). Služba Božja Vol. 16, No. 3, 1976., str. 228

⁴ Dragić, Marko, *Duša tilu besidila*, (Hrvatske pučke molitvene pjesme iz Bosne i Hercegovine), Mala nakladna kuća Sveti Jure, Baška Voda, 1997. str. 71

*S Bogom se živim sastati,
nikad se više ne rastati.
Divo, diko sviju divica,
dika već mi nemoj biti gorka.
Čini mene s tobom plakati,
čini mene križa nositi,
rane svete štovati,
rane ne načiniti,
ranit me svetim križem,
napojit me s krvi sina propetoga.
Da me plamen ne opali,
o sveta Divo, ti me obrani
na dan suda strašnoga.
O Isuse moj, kad ja umrem,
nek me suze tužne majke
vode rajskome dobitku.
Kada tilo živo izdane,
nek se duši dade slava rajska.
Kod bolesti, Majko sveta,
za Isusa ranjenog, propeta,
nek nam bude u srcu.
Gospodine Isuse, oče preslatki,
s ljubavima za veselja,
koja bude pružala majka tvoja,
kad se ukazala na onu radost,
na Božanjsku milost,
o Isuse, molim tebe,
da prosvitliš mene,
da mi dadneš Duva Svetog,
za tvoju volju svetu,
za svi' dana života moga.
Koji živiš i kraljuješ
u jedinstvu Duva Svetoga.
Isus je Bog*

po sve vike vikova.

Amen.

GOSPE O PRISLAVNA¹

*Gospe o prislavna,
tvoje su prsi pune milosti.*

*Majko Isusova,
prije me pomози
nego mi moja smrt došla,
da ne bi*

s ovoga svita na oni.

*Majko, molim te,
moli se za nas
predragom sinu svom,
da nam dadne pravo skrušenje,
čistu ispovid,*

*poniznu i dostojnu pokoru,
da budem s Isusom,
sinom tvojim, umrijeti.*

*Kad pomanjka jezik naš,
Izbavi nas od neprijatelja,
postavi nas kod Isusa,
u onoj slavi*

*di ono ti Bog živiš i kraljuješ
u vike vikova.*

Amen.

O TI GOSPE PONIŽENA²

*O ti Gospe ponižena,
sa svima svetim uzvišena,
u raj vječni odvedi mene,*

¹ Dragić, Marko, *Duša tilu besidila*, (Hrvatske pučke molitvene pjesme iz Bosne i Hercegovine), Mala nakladna kuća Sveti Jure, Baška Voda, 1997. str. 73

² Isto: 74

*od pakla oslobodi mene.
Nebeski Božji anđele,
koi čuvaš vele mene,
da u zloću upala ne bi,
nu prosvitli dušu moju,
da ispunim volju tvoju,
da se od tebe ne otkučim,
da se od Boga ne odlučim.
Čuvaj, vladaj i upravljaj.
Tada oću sretna biti,
u raj u ću živiti.
Na nebu Bog,
po sve vike vikov.
Amen.*

LJUBEZNA UZDARJA BLAŽENOJ¹

*Ljubezna uzdarja Blaženoj
Djevici Mariji.
Tvoja mi se prsa otvorila.
Branila me moć tvoja,
ponizila me poniznosti tvoja,
obogatila me potreba tvoja.
Podnosila me ustrpljivost tvoja,
pokorila me pokornost tvoja
i održala nevinost tvoja.
Uspalila me ljubav toja,
razveselila me ljubaznost tvoja,
zanila me ljepota tvoja,
napunila me želja tvoja.*

¹ Dragić, Marko, *Duša tilu besidila*, (Hrvatske pučke molitvene pjesme iz Bosne i Hercegovine), Mala nakladna kuća Sveti Jure, Baška Voda, 1997. str. 75

*Na meni se ukazala muka tvoja,
izrani me bol tvoja,
ohrabri me radost tvoja.
Ti me uslišaj, o Divico Marijo,
na čas smrti ubranila me.
Ljubila te duša moja,
sad i vazda
i u vike vikova.
Amen.*

6. Zaključak

Predstavili smo razne pjesme i molitve Djevici Mariji koje su ostavile dubok trag u našem narodu. Od davnina su Hrvati prepoznali moćan zagovor Majke Božje i njoj se utjecali. Tako su nastajali tekstovi, molitve i pjesme od kojih su neke ušle u liturgiju. Naglasak je stavljen na marijanske svetkovine, ali i na važno liturgijsko vrijeme – korizmu, koje je bogato obredima, pjesmama, molitvama. Promatrajući sve aspekte marijanske pobožnosti i njenog utjecaja na usmenu književnost, spomenuli smo i gospine lamentacije, kao jedne od poznatijih pučkih napjeva. Navedene su i razne lirske pjesme spomenutih tematika, a u radu su i verzije istih pjesama kao primjer jezičnih, ali i sadržajnih posebnosti pojedinoga kraja (Dalmacija, Zagora, Hercegovina).

Kao što je i navedeno, pratili smo utjecaj osobe Blažene Djevice Marije na hrvatsku usmenu književnost. Štovanje Majke Božje snažno je odjeknulo u hrvatskom narodu. Pozivajući se na evanđeoski izvještaj, u kojem je Marija svim vjernicima dana kao majka, fra Petar Lubina zaključuje da „hrvatskim katolicima nije preostalo ništa drugo nego da se priljube uz njezine skute, da nju zavole, nje se drže i s njome koračaju kroz povijest¹“, a na ovo bih nadodala: i da joj riječima *Šibenske molitve*² pjevamo:

*O blažena! O prislavna! O prisvitla!
Svarhu svih blaženih Bogom uzvišena!
S vsimi Božjimi dari urešena! (...)
Gospoje, ti si pomoćnica i kraljica svih vernih, slabih i nemoćnih. (...)
O blažena! O prisvećena! O umiļena!
O pričista Divo Marije!*

¹ Lubina, Petar. Marija u hrvatskom Gospinu listu »Marija«. Bogoslovska smotra Vol. 63, No. 1-2, 1993., str. 105

² Šimundža, Drago. Gospa u hrvatskoj književnosti. Crkva u svijetu Vol. 34, No. 3, 1999., str. 338

Literatura

1. Aračić, Dinko. Knjige o Gospi uz 50. obljetnicu lista "Marija". *Crkva u svijetu* Vol. 48, No. 3, 2013.
2. Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica*, 26 (1). Split, 2019., 67-96.
3. Barać, Ivana, *Veliki tjedan u crkveno- pučkoj baštini širokobriježskoga kraja*, *Croatica et Slavica Iadertina*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 10/2, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2014. str. 375.-385.
4. Bošković, Ivan. MARKOVIĆEV SINJ I NJEGOVO SLAVLJE KAO ODREDNICA IDENTITETA SINJSKOGA/CETINSKOGA KRAJA. *Croatica et Slavica Iadertina* Vol. 11/1, No. 11., 2015.
5. Čovo, Stjepan. MARIJINE SVETKOVINE (I). *Služba Božja* Vol. 16, No. 2, 1976.
6. Čovo, Stjepan. MARIJINE SVETKOVINE (II). *Služba Božja* Vol. 16, No. 3, 1976
7. Botica, Stipe. Pasijska baština u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, posebice u usmenoj književnosti. *Croatica Christiana periodica*, 22 (42), 1998, 91-106.
8. Braica, Silvio. *Ciklus godišnjih običaja – Uskrs – Proljetni običaji*. Etnografski muzej Split. 2003.
9. Čapo Žmegač, Jasna (1997). *Hrvatski uskrsni običaji: korizmeno-uskrsni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća: svakidašnjica, pučka pobožnost, zajednica*. Zagreb: Golden marketing.
10. Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. *Crkva u svijetu*, 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2021., 54.-84.
11. Dragić, Marko. "Blagovijest u hrvatskoj kršćanskoj tradicijskoj duhovnosti." *Ethnologica Dalmatica* 29 (2022): 41-69.
12. Dragić, Marko (2019). Tijelovo u hrvatskoj katoličkoj crkveno-pučkoj kulturnoj baštini, *Crkva u svijetu*, 54 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2019, 59-81.
13. Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, *Titius*, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155-183.

14. Dragić, Marko, *Metkovska pasionska baština*, Hrvatski neretvanski zbornik 6/2014, Društvo Neretvana i prijatelja Neretvana u Zagrebu, Zagreb, 2014., str. 229-247.
15. Dragić, Marko, *Sveta Bernardica u hrvatskoj usmenoj lirici*, Suvremena pitanja, 14, časopis za prosvjetu i kulturu, Matica hrvatska Mostar & Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti, Mostar, 2012., str. 85-99.
16. Dragić, Marko, *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., str. 81-104.
17. Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split. 2008.
18. Dragić, Marko, *Hrvatska usmena književnost Bosne i Hercegovine, lirika, epika, retorika*, MH u Sarajevu, HKD Napredak Sarajevo, Sarajevo, 2006.
19. Dragić, Marko, *Duša tilu besidila*, (Hrvatske pučke molitvene pjesme iz Bosne i Hercegovine), Mala nakladna kuća Sveti Jure, Baška Voda, 1997.
20. Jurilj, Zorica, *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. Ethnologica Dalmatica, vol. 25, br.1, 2018. 5-35.
21. Lubina, Petar. Marija u hrvatskom Gospinu listu »Marija«. Bogoslovska smotra Vol. 63, No. 1-2, 1993
22. Peroš, Ana, Gospa i Hrvati. Crkva u svijetu Vol. 56, No. 4, 2021.
23. Šimundža, Drago. Gospa u hrvatskoj književnosti. Crkva u svijetu Vol. 34, No. 3, 1999.
24. Žanko, Dušan (ur.): *Hrvatska marijanska lirika (novija)*. Preporod, 1935.

Sažetak

U radu se objašnjava poetika hrvatske marijanske usmene lirike. Marijanska usmena lirika vjerska je lirika s naglaskom na Blaženu Djevicu Mariju. U uvodu se objašnjavaju temeljna polazišta, povijest i širenje marijanske pobožnosti u Hrvata. Prvo poglavlje se oslanja na svetkovinu Blagovijesti, jednu od najvažnijih svetkovina u Katoličkoj Crkvi. Slavi stvarno utjelovljenje našeg Spasitelja – Riječi koja je tijelom postala u utrobi svoje majke. Sljedeća tema o kojoj se raspravlja u ovom radu jesu lamentacije djevice Marije. Ove su pjesme nezaobilazne u raspravi o marijanskom pjesništvu, jer ova je poema do danas ostavila dubok trag u našem narodu. Spominjanjem lamentacija, ulazimo u liturgijsko vrijeme korizme pa se tema sljedećih nekoliko poglavlja dotiče Vazmenog trodnevlja i lirskog bogatstva koje ga prati. Za kraj je ostalo objasniti uskrсне i hodočasničke pjesme uz nekoliko primjera. Posljednje poglavlje govori o dnevnim preporukama i molitvama Blaženoj Djevici Mariji poput krunice i drugih pobožnosti.

Abstract

THE POETICS OF CROATIAN MARIAN ORAL LYRICS

The paper explains the poetics of Croatian Marian oral lyrics. Marian oral lyrics are religious lyrics with an emphasis on the Blessed Virgin Mary. The introduction explains the basic starting points, history and spread of Marian devotion among Croats. The first chapter is based on the Feast of the Annunciation, one of the most important feasts in the Catholic Church. It celebrates the actual incarnation of our Savior – the Word who became flesh in his mother's womb. The Lamentations of Our Lady is the next topic discussed in this work. These poems are indispensable in the discussion of Marian poetry, because this poem has left a deep mark on our nation to this day. By mentioning the lamentations, we enter the liturgical season of Lent, so the topic of the next few chapters touches on the Easter Triduum and the lyrical richness that accompanies it. Finally, it remains to explain the Easter and pilgrimage lyrics with a few examples. The last chapter talks about daily recommendations and prayers to the Blessed Virgin Mary such as the rosary and other devotions.

Obrazac A.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Barbara Cetnić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce hrv. jezika i književnosti i filozofije izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 9. srpnja, 2024.

Potpis

Barbara Cetnić

**Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)**

Student/ica: Barbara Cetinić
Naslov rada: Poetika hrvatske marijanske
usmene lirike
Znanstveno područje i polje: humanističke znanosti, filologija
Vrsta rada: završni

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

prof. dr. sc. Marko Dragić

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

prof. dr. sc. Marko Dragić
prof. dr. sc. Boris Škvorc
doc. dr. sc. Nikola Sunara

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 9. srpnja, 2024.

Potpis studenta/studentice: Cetinić

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.